

Marchenko O., Sydorenko I. Methodological and theoretical basis formation of officer's professional culture as an actual problem of military vocational training

The article substantiates the feasibility of clarifying the essence of the concept of «professional culture of an officer» from the standpoint of new methodological approaches: axiological, acmeological, competence, resource, system-synergetic. The place of professional culture in the system of the general culture of the individual is defined. The professional culture of an officer is characterized as a professional and personal formation that integrates such interrelated and interdependent components as: professional and moral (adequate axiosphere of the officer's personality, mutual penetration of professional-corporate and universal humanistic values), professional-psychological-pedagogical (developed as a high level of self-control, knowledge of the patterns of psychological processes of the individual (cognitive, emotional, volitional), the ability to organize optimal pedagogical influence, professional-technological (degree of assimilation by a military specialist at a professional level of the skills of technical maintenance and operation of the latest equipment and other official duties according to the training profile). The formed professional culture of an officer is manifested in such significant qualities of a commander, such as: a dedication to his work, responsibility, competence, maintenance of a comfortable moral and psychological climate in the team, compliance with the norms and rules of service etiquette and staff culture, scientific organization of work, ensures of implementation of functions: promoting the observance of the formed positive stereotype of behavior, developing the moral validity of official relationships, fostering readiness for flawless performance of one's official duty, developing a culture of professional actions, reconciling the public (societal) and personal interests of the officer, preventing professional deformation, warning against manifestations of bureaucracy.

Key words: officer, military specialist, professional culture, competence, professionalism, pedagogical system, military professional training.

УДК 378:37.011.3:316.61

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.30>

Несік Л. І., Лихошвед Н. В., Свисюк О. В.

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ
МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У РІЗНИХ СФЕРАХ СПІЛКУВАННЯ**

Стаття присвячена проблемі соціокультурних особливостей писемного мовлення студентів мовних спеціальностей у різних сферах спілкування. Досліджуючи соціолінгвістичні та соціокультурні аспекти письма, автор виділяє три основні компоненти писемного мовлення: автора, тексту та реципієнта, і поєднання соціального та індивідуального в процесі письма, де відповідальність за кінцевий результат несе сам автор тексту.

Доведено, для того, щоб навчання писемного мовлення студентів мовних спеціальностей проходило плідно, необхідно у процесі навчання іноземної мови звертатися до врахування вікових та психологічних особливостей студентів, оскільки особливості навчально-методичної роботи побудовані на основі врахування вікових, психологічних особливостей студентів.

Встановлено, що соціальна природа писемного спілкування знаходить свій відбиток у використанні колективного досвіду під час читання та обговорення письмових робіт, у їх взаємоперевірці та взаємооцінюванні наслідком читання та аналізу робіт однокурсників, а також умінь порівнювати елементи культури та побуту своєї країни, мова якої вивчається

Авторами виділено основні сфери діяльності та спілкування для студентів мовних спеціальностей як особиста, професійна, освітня та суспільна. Особиста сфера – це сфера особистих інтересів, в якій суб'єкт навчання і спілкування живе як приватна особа і центром цієї сфери є друзі, сім'я, дім. Професійна сфера – це сфера, в якій суб'єкт спілкування виконує свої посадові чи професійні обов'язки. Основний стиль спілкування в даному випадку – офіційний. Освітня сфера – це сфера, в якій суб'єкт навчання і спілкування бере участь в організованому навчальному процесі, особливо у певній освітній установі. У такій ситуації основним стилем спілкування виступає напівофіційний стиль. Суспільна (публічна) сфера – це сфера, в якій суб'єкт навчання та спілкування діє як член загальної спільноти або якоїсь організації. Суспільна сфера спілкування передбачає взаємодію, що стосується певних соціальних сторін життя суспільства і життя у ньому.

Спираючись на результати проведеного дослідження, подано соціокультурні особливості написання таких видів писемного мовлення, як особистий лист, особисте електронне повідомлення, нотатки під час читання, твір, різні види нарисів (есе), заповнення анкети і тощо.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, іноземна мова, писемне мовлення, студенти мовних спеціальностей, сфери спілкування, види письма.

Потреба в наповненні змісту освіти соціокультурними аспектами визнається сьогодні першочерговим завданням як на загальноєвропейському, так і на національному рівнях. Разом із розвитком у студентів писемних умінь писемного мовлення необхідним є розвиток їх інтелектуальних і мовленнєвих здібностей, розвитку мовленнєвої культури, розширення і поглиблення уявлень про країну, мова якої вивчається [1, с. 23]. При цьому звертається увага на виховання в студентів позитивного ставлення не тільки до мови, а й до культури народу, що спілкується цією мовою.

Аналіз наукових робіт, в яких досліджуються соціолінгвістичні та соціокультурні аспекти письма (Буланкіна Н.С., Виготський Л.С., Пассов Ю.Л., Сафонова В.В., Вурам М., Carrel P.L., De Vito J.L., Kramersch С.) дозволяє побудувати модель писемного навчання з урахуванням взаємозв'язку та взаємовпливу трьох основних компонентів писемного мовлення: автора, тексту та реципієнта, і поєднання соціального та індивідуального в процесі письма. Індивідуальний характер писемної творчості зумовлює таку організацію навчання, при якій у процес письма студента не втручаються ні викладач, ні інші студенти, а відповідальність за кінцевий результат несе сам автор тексту.

Соціальна природа писемного спілкування знаходить свій відбиток у використанні колективного досвіду під час читання та обговорення письмових робіт, у їх взаємоперевірці та взаємооцінюванні наслідком читання та аналізу робіт одногрупників є розширення мовного досвіду студентів і розвиток умінь об'єктивно аналізувати та оцінювати як свій, так і чужий текст, а також умінь порівнювати елементи культури та побуту своєї країни, мова якої вивчається [4, с. 29].

У процесі навчання писемного мовлення здійснюється робота, спрямована на усвідомлення студентами сутності мовних явищ, розбіжностей у системі понять рідної та іноземної мови, через які людина сприймає дійсність, розуміє свого співрозмовника, що зрештою, впливає на виховання оцінно-емоційного ставлення до навколишньої дійсності, виховує потребу долучитися до діалогу культур як найціннішого феномена процесу навчання іноземної мови.

Мова у процесі спілкування значно варіюється залежно від меж того контексту, в якому вона застосовується. Потреба і бажання спілкування виникає у певній ситуації. Форма, так само як і зміст спілкування, є відповіддю на цю ситуацію [2, с. 11].

Будь-який акт мовленнєвої активності здійснюється у контексті певної ситуації в рамках однієї зі сфер діяльності та організації суспільного життя, а саме відповідно широким секторам життя, в яких діє соціальний агент. У межах головних категорій, релевантних для вивчення викладання та використання мови виділяють такі сфери діяльності та спілкування як особиста, професійна, освітня та суспільна сфери [5, с. 132].

Особиста сфера (personal domain) – це сфера особистих інтересів, в якій суб'єкт навчання і спілкування живе як приватна особа. Центром цієї сфери є друзі, сім'я, дім. Вона охоплює соціальні види діяльності, індивідуальні заняття, такі як читання для задоволення, хобі тощо. Основну роль в даному випадку виконує неофіційний стиль спілкування.

Професійна сфера (professional or occupational sphere) – це сфера, в якій суб'єкт спілкування виконує свої посадові чи професійні обов'язки. Основний стиль спілкування в даному випадку – офіційний. У межах даної сфери розглядається спілкування, яке відбувається у професійній діяльності людей на місці роботи в офісі, на заводі, у закладах сервісу, на державній службі, у фірмах, корпораціях, профспілках. Це сфера таких видів діяльності як бізнес, адміністрування і менеджмент, виробничі операції, офісні процедури, торгівля і т.д.

Освітня сфера (educational domain) – це сфера, в якій суб'єкт навчання і спілкування бере участь в організованому навчальному процесі, особливо у певній освітній установі. У такій ситуації основним стилем спілкування виступає напівофіційний стиль. Освітня сфера спілкування охоплює шкільне життя, коледжі, університети, студентські спілки, навчальні товариства, дебати і дискусії тощо [3, с. 65].

Суспільна (публічна) сфера (public domain) – це сфера, в якій суб'єкт навчання та спілкування діє як член загальної спільноти або якоїсь організації. У межах даної сфери діяльності і спілкування суб'єкт виконує різноманітні види діяльності з різними цілями. Дана сфера охоплює такий публічний простір як вулиця, громадський транспорт, магазин, лікарня, спортивні стадіони, театр, ресторан, готель, місця культового призначення і стосується наступних сфер суспільного життя: органи влади, політичні установи, охорона здоров'я, сервісні клуби, товариства, політичні партії тощо. Суспільна сфера спілкування передбачає взаємодію, що стосується певних соціальних сторін життя суспільства і життя у ньому. В межах суспільної сфери ми найчастіше звертаємось до напівофіційного стилю, крім випадків написання офіційних текстів – доповідь керівнику, звіт тощо. В даній ситуації доцільно дотримуватись ділового стилю спілкування.

У межах даних комунікативних сфер спілкування у навчанні студентів мовних спеціальностей здійснюється написання таких видів писемного мовлення, як особистий лист, особисте електронне повідомлення, нотатки під час читання, твір, різні види нарисів (есе), заповнення анкети і т.д. Проте часто виникають труднощі у студентів, перш за все тому, що вони не володіють соціокультурними нормами написання, прийнятими в їхній країні, тобто в Україні.

Написання особистого листа, тобто листа, що зазвичай пишеться до близьких людей, часто викликає труднощі, оскільки між англійським/американським особистим листом та українським існують значні розбіжності соціокультурних норм. Перш за все це розбіжності у структурі листа. Український особистий лист не має чіткої структури, в той час як американський/англійський передбачає дотримання його певної структури. Традиційно такий лист складається з наступних частин: Привітання/звертання; Повідомлення причини написання листа; Власне повідомлення; Заключні фрази (напр., respectfully yours, yours sincerely і т.п.); Підпис.

Англійці, як правило, пишуть свою адресу в правому верхньому кутку листа у певній послідовності: номер будинку, назва вулиці, міста, графства (якщо це Велика Британія, або штат, якщо це США), країни.

Ще однією відмінною рисою написання особистого листа є обов'язкове зазначення дати під адресою, пропустивши 1 рядок. Тут слід звернути увагу студентів на варіанти написання дат: 25th September 2006 або 25 Sept. 2006.

До того як студенти почнуть працювати з цим видом писемного мовлення, їм необхідно пояснити, що звертання в особистому листі пишеться біля поля ліворуч і зазвичай починається словом «Dear», яке передує імені того, до кого звертаються у листі, наприклад, «Dear Paul» або «Dear Alice». При написанні особистого листа слід також звернути увагу на різницю у підписуванні листів такого роду. У Великій Британії чи в Америці підпис ставиться у правому нижньому кутку, якщо лист адресовано найближчим родичам.

Написання особистого електронного повідомлення (personal e-mail) також має певні соціокультурні відмінності. По-перше, на Заході відбувається потужніший розвиток комп'ютерних технологій, ніж на Україні, що значно полегшує доступ до Інтернету, за допомогою якого відбувається процедура відправлення та отримання електронних листів. По-друге, оскільки американці/англійці почали використовувати електронне листування раніше за українців, то саме вони визначили структуру такого листа. Вона майже співпадає з українським варіантом, проте має деякі відмінності у структурному відношенні. Так, наприклад, спільним є те, що як у відправника, так і у отримувача обов'язково має бути електронна адреса, яка, як правило, складається з частини справжнього імені отримувача, або його прізвища, назви хобі (наприклад, «soccermom», «genbug») і т.д. Будь-яке електронне повідомлення, що пишеться англійцями/американцями має визначену структуру. Воно складається з адреси, предмету написання (subject) та основної частини (body). На відміну від англійського особистого листа в електронному підпис ставиться у лівому нижньому кутку, наприклад: Love, Tіcіа.

При написанні електронного листа на Україні підпис ставиться у будь-якому місці.

Заповнення анкети – це вид писемного мовлення, що має на меті представити того, хто її заповнює, при влаштуванні. У Великобританії чи в США анкета передбачає наявність відомостей про ім'я заповнювача, адресу, статус (mamed/unmarrіed), освіту, досвід та обов'язки. Інші відомості можуть додаватися, якщо є така необхідність (це залежить від посади, на яку претендує та чи інша особа).

Характерним для України є те, що для прийняття на роботу заповнення анкети не є обов'язковим, в той час як на Заході влаштуватися на роботу без заповнення анкети практично неможливо. Частіше за все анкета подається у друкованому вигляді, де необхідно заповнити «пропуски». Крім того, в анкеті дозволяється пропонувати варіанти відповідей на певні запитання (напр., графа «English», що є умовним позначенням питання: «Як добре ви знаєте англійську мову?», може пропонувати такі варіанти як: Excellent -Good -Fair). Необхідно також зазначити, що в Україні при влаштуванні на роботу в анкеті вказується значно більше даних про заявника, які включають дані про місце прописки, дані паспорта та ідентифікаційного коду, інформація про наявність нерухомості і т.д. Щоб уникнути плутанини, студентам необхідно вказувати на соціокультурні розбіжності та навчати їх певній структурі даного виду писемного мовлення.

Нотатки під час читання – це вид писемного мовлення, основною метою якого є запис основних фактів, подій, які допоможуть зорієнтуватись при перевірці розуміння тексту. У цьому полягають спільні соціокультурні риси даного виду писемного мовлення для Великої Британії, США та України. Нотатки під час читання не мають визначеної структури, але необхідно пам'ятати, що це короткі фрази, речення або навіть окремі слова. Така структура співпадає з українською, проте у нас застосовується набагато більше скорочень, при чому часто вони граматично неправильні (напр., буд.-як. будиин. мож. вигл. крас. = Будь-який будинок може виглядати красиво). Наведемо приклад нотаток під час читання тексту 'What to Wear This Spring' (Opportunities, p.82):

- The weather is getting better
- time to think about clothes
- brighter colours in fashion
- less casual fashion
- smarter clothes for boys (jackets, ties, shirts)
- more colourful – for girls
- trendy red or yellow jackets
- jeans are out this year

Написання есе (essay) також часто викликає труднощі, оскільки між його англійським та українським варіантами існують значні розбіжності соціокультурного характеру. Насамперед це структурні відмінності. У США/ Великобританії студентів навчають специфічній манері письма, яка передбачає слідування певному формату, певній структурі, організаційному зразку (organizational pattern) і т.п., в той час як в Україні чіткої структурованості есе майже не вимагається. Як правило, есе має вільну структуру. Традиційно англійське/ американське описове есе має трикомпонентну структуру:

1. Вступ, в якому зазначається предмет опису, його назва або ім'я (якщо це жива істота);
2. Основна частина, в якій подається характеристика предмету опису, тобто певні загальні та специфічні факти чи деталі про даний предмет;
3. Завершення, у якому узагальнюється ставлення до предмету з боку автора. Тут подаються почуття, фінальні думки автора або його коментарі. На відміну від англійського описового есе в українському особисті

почуття та коментарі автора можна часто зустріти в основній частині або навіть у вступі. Крім того, для нас характерно робити часті відступи, в той час як у англійському есе вся інформація подається, як правило, чітко і послідовно.

Буклет – це друковане повідомлення або оголошення (часто рекламного характеру), яке містить інформацію про певну подію чи захід. У Великобританії та в США буклети зазвичай безкоштовно розповсюджуються на вулицях чи у транспорті. Вони складаються з однієї друкованої сторінки та містять картинку або фото, що зображує рекламований об'єкт, щоб привернути до нього увагу. Виготовлення буклетів потребує уяви та творчості.

Соціокультурні відмінності при написанні буклетів в англійських країнах та в Україні перш за все полягають у структурі даного виду писемного мовлення. Написання буклету передбачає 3 етапи: 1) визначення заходу чи події та його мети (наприклад: sponsored bicycle ride – for a local children's house); 2) зазначення часу, місця та правил певного заходу чи події; 3) додаткова інформація про захід, а саме, до кого можна звернутися за довідками, номери телефонів та адреса.

Характерним для буклету в США/Англиї є те, що інформація в ньому подається дуже детально, а в Україні – поверхнево. Так, наприклад, англійці при рекламуванні танцювального марафону завжди вкажуть, скільки годин він буде тривати, яка буде музика і скільки буде коштувати, наприклад, кожний танок. Українці ж вкажуть захід, час та місце проведення, адресу та телефон для довідок.

У США / Англиї будь-яка газета або журнал незалежно від розміру та сфери розповсюдження має спеціальну колонку над назвою «листи до видавця», яка, як правило, міститься у розділі «Думка» (Opinion). Така колонка дає можливість кожному читачеві відреагувати на зміст певної статті. В Україні листи до видавця пишуться досить рідко, при чому вони майже не публікуються у газетах. Іноді у так званих «глянцеважних журналах» є рубрики типу «Листи читачів», «Пошта» і т.п., де читачі висловлюють свої думки щодо певних статей.

У США/Великобританії листи до видавця носять офіційний характер і мають певну структуру, яка співпадає зі структурою звичайного листа: 1) Привітання/звертання; 2) Повідомлення причини написання листа; 3) Власне повідомлення; 4) Заключні фрази; 5) Підпис.

Традиційно, якщо дописувач знає ім'я адресата, то привітання повинне містити його, наприклад, Dear Mrs White/ Dear Professor Goldman. Якщо ж ім'я невідоме можна звернутися до нього за його посадою: Dear Editor. Якщо відома стать видавця, можна звернутися до нього таким чином: Dear Sir/ Madam. У випадку, коли про читача нічого не відомо, звертання можна взагалі випустити. Щодо завершення, то рекомендується використовувати наступні фрази: «Yours sincerely», «Sincerely yours», «Yours faithfully» або «Sincerely». Остання заключна фраза найчастіше застосовується в діловому листуванні США. Лист обов'язково треба підписати. Якщо необхідно висилати фотокопію листа, то і оригінал, і копія підписуються після копіювання. Під підписом необхідно написати своє ім'я друкованими літерами.

При розгляді соціокультурних особливостей видів писемного мовлення цікавість викликає ще один вид писемного мовлення – нарис.

Нарис (discursive essay) – це вид офіційного писемного мовлення, який має на меті обговорення конкретної проблеми, теми або ситуації у письмовій формі. В українській мові нарис співпадає з таким поняттям як твір, проте соціокультурні розбіжності проявляються у наявності трьох основних підвидів нарису («за і проти», твір-роздум та твір-пропозиція) та у структурному плані.

Крім основних видів писемного мовлення при навчанні студентів мовних спеціальностей передбачається також написання інструкцій або рецептів до страв (особиста сфера спілкування), оголошень про роботу (професійна сфера), оповідань (освітня сфера), газетних статей, оглядів (суспільна сфера) і т.д.

Отже, кожен з вищезгаданих видів писемного мовлення характеризується певними соціокультурними особливостями, яких слід дотримуватися з метою полегшення процесу писемного спілкування, що неможливий без принципової обізнаності комунікантів про оточуючу дійсність.

Використана література:

1. Васильєва Н. Застосування інтерактивних методів навчання. *Управління школою*. 2005. № 34. С. 22-24.
2. Коваленко О. Про вивчення іноземних мов у 2006-2007 н.р. Методичні рекомендації. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2006. № 3. С. 6-12.
3. Комар О. Застосування інтерактивних технологій – один із напрямів удосконалення навчального процесу. *Шкільний світ*. 2006. № 6. С. 64-67.
4. Махінов В. М. Виховний та соціокультурний потенціал уроку іноземної мови в початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: зб. наук. праць. Київ: НПУ. 2008. Вип. 7. С. 24-39.
5. Хом'як А. Особистісно-діяльнісний підхід як важлива умова формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення англійської мови. *Молодь і ринок*. 2008. № 2 (37). С. 129-134.

References:

1. Vasylieva N. (2005) Zastosuvannia interaktyvnykh metodiv navchannia [Application of interactive teaching methods]. *Upravlinnia shkoloiu [School management]*, 34, 22-24. [in Ukrainian].

2. Kovalenko O. (2006) Pro vyvchennia inozemnykh mov u 2006-2007 n.r. Metodychni rekomendatsii [About the study of foreign languages in 2006-2007 Guidelines]. *Inozemni movy v navchalnykh zakladakh [Foreign languages in educational institutions]*, 3, 6-12. [in Ukrainian].
3. Komar O. (2006) Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii – odyn iz napriamiv udoskonalennia navchalnoho protsesu [The use of interactive technologies is one of the ways of improving the educational process]. *Shkilnyi svit [School world]*, 6, 64-67. [in Ukrainian].
4. Makhinov V.M. (2008) Vykhovnyi ta sotsiokulturnyi potentsial uroku inozemnoi movy v pochatkovii shkoli [Educational and sociocultural potential of a foreign language lesson in primary school]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia: zb. nauk. Prats [Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova. Series 17. Theory and practice of teaching and upbringing: coll. of science works]*, 7, 24-39. [in Ukrainian].
5. Khomiak A. (2008) Osobystisno-diiialnisnyi pidkhid yak vazhlyva umova formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy [A personal-activity approach as an important condition for the formation of students' communicative competence in the process of learning English]. *Molod i rynek [Youth and the market]*, 2 (37), 129-134. [in Ukrainian].

Nesik L., Lykhoshved N., Svysyuk O. Sociocultural characteristics of the written speech of the students of language specialties in different domains of communication

The article deals with the problem of sociocultural characteristics of written speech of students of language specialties in different domains of communication. Investigating the sociolinguistic and sociocultural aspects of writing, the author singles out three main components of written speech: the author, the text, and the recipient, and the combination of social and individual in the writing process, where the author of the text is responsible for the final result.

It has been proven that in order for the teaching of written speech of students of language specialties to be fruitful, it is necessary to take into account the age and psychological characteristics of students in the process of learning a foreign language, since the peculiarities of educational and methodological work are built on the basis of taking into account the age and psychological characteristics of students.

It was established that the social nature of written communication finds its mark in the use of collective experience during reading and discussion of written works, in their mutual verification and mutual evaluation as a result of reading and analyzing the works of fellow students, as well as the ability to compare elements of the culture and lifestyle of the country whose language is being studied.

The authors highlight the main domains of activity and communication for students of language specialties as personal, professional, educational and social. The personal domain is a domain of personal interests in which the subject of learning and communication lives as a private person, and the center of this sphere is friends, family, and home. The professional domain is the domain in which the subject of communication performs his official or professional duties. The main style of communication in this case is official. The educational domain is a domain in which the subject of learning and communication participates in an organized educational process, especially in a certain educational institution. In such a situation, the semi-official style is the main style of communication. The social (public) domain is a domain in which the subject of learning and communication acts as a member of the general community or some organization. The social domain of communication involves interaction that concerns certain social aspects of society and life in it.

Based on the results of the research, the sociocultural characteristics of writing such types of writing as a personal letter, a personal electronic message, notes while reading, an essay, various types of essays, filling out questionnaires, etc., are presented.

Key words: sociocultural competence, foreign language, written communication, students of language specialties, domains of communication, types of writing.